

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Η Μεταναστευτική Διπλωματία στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις
Γεωπολιτικές Διαστάσεις & Προσοδοθηρία στην Ανατολική Μεσόγειο

Γεράσιμος ΤΣΟΥΡΑΠΑΣ

*Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων, Πανεπιστήμιο Γλασκώβης,
Ερευνητής Εξωτερικού, ΕΛΙΑΜΕΠ*

Απρίλιος 2025
Policy Paper #179/2025

Η Μεταναστευτική Διπλωματία στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις Γεωπολιτικές Διαστάσεις & Προσοδοθηρία στην Ανατολική Μεσόγειο

Copyright © 2025 | All Rights Reserved
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ)
Βασιλίσσης Σοφίας 49, 10676, Αθήνα
Τηλ.: 210 7257 110 | Fax: 210 7257 114 | www.eliamep.gr | eliamep@eliamep.gr

Το ΕΛΙΑΜΕΠ ενθαρρύνει τον ανοιχτό, πλουραλιστικό διάλογο στη βάση επιχειρημάτων και δεδομένων. Οι απόψεις που διατυπώνονται από συνεργάτες του ΕΛΙΑΜΕΠ εκφράζουν αποκλειστικά τους συγγραφείς τους και δεν δεσμεύουν το ίδρυμα.

Γεράσιμος ΤΣΟΥΡΑΠΑΣ

Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων στο Πανεπιστήμιο της Γλασκώβης,
Ερευνητής Εξωτερικού του ΕΛΙΑΜΕΠ

Φωτογραφία εξωφύλλου: [yiannisscheidt](#), Shutterstock

Περίληψη

Η διαχείριση της μετανάστευσης έχει εξελιχθεί σε έναν από τους πιο νευραλγικούς άξονες της εξωτερικής πολιτικής στην Ανατολική Μεσόγειο, ξεπερνώντας τα παραδοσιακά όρια της ανθρωπιστικής ή διοικητικής αντιμετώπισης. Στο πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων, η ανθρώπινη κινητικότητα λειτουργεί πλέον ως μέσο άσκησης πίεσης, προβολής ισχύος και ανακατανομής γεωπολιτικών ρόλων. Η κρίση του Έβρου το 2020 ανέδειξε με σαφήνεια τη δυναμική αυτή, ενεργοποιώντας στρατηγικές που ξεπερνούν το διμερές επίπεδο και εμπλέκουν ευρωπαϊκούς και περιφερειακούς δρώντες. Το παρόν κείμενο ερμηνεύει την κρίση του Έβρου και τη γενικότερη στρατηγική Τουρκίας και Ελλάδας μέσω του εννοιολογικού πλαισίου της μεταναστευτικής διπλωματίας (migration diplomacy), με βάση έννοιες όπως η συνδεδεμένη διαπραγμάτευση (issue-linkage) και η προσοδοθηρία (rent-seeking). Αναλύονται οι εξαναγκαστικές και συνεργατικές επιλογές των δύο χωρών, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση εμπλέκεται, συχνά με αντιφατικό ή αμυντικό τρόπο. Τέλος, επισημαίνεται η ανάγκη για μια πιο ανθεκτική και θεσμικά ευθυγραμμισμένη στρατηγική, με σεβασμό στις ανθρωπιστικές αρχές, η οποία θα εντάσσει τη μετανάστευση στον ευρύτερο σχεδιασμό εξωτερικής πολιτικής και περιφερειακής συνεργασίας.

Η Κρίση στον Έβρο και η Γεωπολιτική της Μετανάστευσης

Τα [γεγονότα του Φεβρουαρίου και Μαρτίου του 2020](#) στα ελληνοτουρκικά σύνορα αποτέλεσαν μία από τις πιο χαρακτηριστικές στιγμές όπου η μετανάστευση και η υψηλή πολιτική συναντήθηκαν ευθέως στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Ήταν η πρώτη φορά που ένα κράτος, η Τουρκία, δήλωνε ανοιχτά πως χρησιμοποιεί μεταναστευτικές ροές ως διπλωματικό εργαλείο για να πιέσει όχι μόνο την Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και έναν γείτονα και σύμμαχο στο ΝΑΤΟ, την Ελλάδα. Στις 28 Φεβρουαρίου, η τουρκική κυβέρνηση [ανακοίνωσε](#) πως δεν θα εμπόδιζε πλέον τους μετανάστες και πρόσφυγες που φιλοξενούνταν στο έδαφός της να κινηθούν προς τα ελληνικά σύνορα. [Σχεδόν αμέσως](#), χιλιάδες άνθρωποι συγκεντρώθηκαν στον συνοριακό σταθμό του Razarkule, απέναντι από τις Καστανιές Έβρου, με την ελληνική πλευρά να [απαντά](#) με κλείσιμο των συνόρων, αυξημένη στρατιωτική παρουσία και προσωρινή αναστολή της διαδικασίας ασύλου.

Η κρίση διήρκεσε περίπου τρεις εβδομάδες, με επαναλαμβανόμενες συγκρούσεις στα σύνορα, εκτεταμένη χρήση δακρυγόνων και [καταγγελίες](#) για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τις πρώτες ημέρες της έντασης, ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας, μαζί με κορυφαίους αξιωματούχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως η Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, [επισκέφθηκαν την περιοχή](#), συνδηλώνοντας συμβολικά και πολιτικά την [ευρωπαϊκή στήριξη](#) προς την Αθήνα. Τελικά, στα μέσα Μαρτίου, και υπό την αυξανόμενη πίεση από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις πρώτες ενδείξεις της πανδημίας COVID-19, η Άγκυρα υποχώρησε, [απομακρύνοντας](#) τους συγκεντρωμένους μετανάστες. Παρά τη λήξη της κρίσης, Τούρκοι αξιωματούχοι τόνισαν ότι η τακτική αυτή θα μπορούσε να επαναληφθεί στο μέλλον, κρατώντας το ζήτημα «ζωντανό» στη διπλωματική εργαλειοθήκη της Άγκυρας.

Παρά τη σημασία του γεγονότος, η κρίση του Έβρου έχει τύχει σχετικά περιορισμένης ανάλυσης, τόσο σε ακαδημαϊκό όσο και σε πολιτικο-στρατηγικό επίπεδο. Αυτό εν μέρει οφείλεται στο ότι εκτυλίχθηκε λίγες μόλις ημέρες [πριν από το ξέσπασμα της παγκόσμιας πανδημίας](#) του COVID 19, η οποία μονοπώλησε τη δημόσια και ερευνητική προσοχή. Όταν γίνεται αναφορά στο επεισόδιο Έβρου, αυτή συνήθως εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο της [ευρωπαϊκής προσφυγικής κρίσης](#) ή της πορείας της [Κοινής Δήλωσης ΕΕ–Τουρκίας](#) του 2016. Αν και οι προσεγγίσεις αυτές είναι θεμιτές, συχνά παραγνωρίζουν τη σημασία της κρίσης του Έβρου ως ξεχωριστού επεισοδίου ελληνοτουρκικής έντασης, μέσα από το οποίο αναδείχθηκε η στρατηγική σύνδεση της μετανάστευσης με την εξωτερική πολιτική.

Η κρίση αυτή δεν ήταν απλώς μια πρόκληση για τη διαχείριση των συνόρων. Ήταν ένα σύμβαμα κατά το οποίο διασταυρώθηκαν η κρατική κυριαρχία, η γεωπολιτική ισχύς και η ανθρώπινη κινητικότητα. Σε αντίθεση με την περίοδο 2015–2016, όταν η Τουρκία [βρέθηκε αντιμέτωπη](#) με την άνοδο των προσφυγικών ροών από τη Συρία, στην περίπτωση του Έβρου δεν λειτούργησε ως διαχειριστής μιας υφιστάμενης κρίσης, αλλά ως ο βασικός υποκινητής της. Δεν εμφανίστηκε ως «ρυθμιστής» των μεταναστευτικών ροών με την έννοια της ελεγχόμενης διαχείρισης, αλλά ως δρών που [επιδίωξε να προκαλέσει μια τεχνητή κρίση](#), αξιοποιώντας την ως μέσο πίεσης και εξαναγκασμού. Η επιλογή αυτή φανερώνει σε ποιον βαθμό η μετανάστευση έχει [ενσωματωθεί στην εργαλειοθήκη](#) της διεθνούς πολιτικής της Άγκυρας.

**Η Μεταναστευτική Διπλωματία στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις:
Γεωπολιτικές Διαστάσεις & Προσοδοθηρία στην Ανατολική Μεσόγειο**

Από την πλευρά της, η Ελλάδα δεν λειτούργησε απλώς ως «θύμα» αυτής της στρατηγικής. Η ελληνική κυβέρνηση επιχείρησε να μετατρέψει την κρίση σε ευκαιρία διπλωματικής αναβάθμισης, παρουσιάζοντας την [Ελλάδα ως τον «προμαχώνα» της Ευρώπης](#) και ζητώντας, με σχετική επιτυχία, πρόσθετη ευρωπαϊκή στήριξη τόσο σε οικονομικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο. Παράλληλα, ανέδειξε τον αποσταθεροποιητικό ρόλο της Τουρκίας, προβάλλοντάς την ως [αναξιόπιστο γείτονα](#) που εργαλειοποιεί ευαίσθητα ζητήματα για πολιτικούς σκοπούς. Η προβολή της αποφασιστικής ελληνικής αντίδρασης λειτούργησε ως εσωτερικό πολιτικό εργαλείο, [ενισχύοντας την εικόνα του Ελληνικού κράτους](#) ως ισχυρού, κυρίαρχου και προσανατολισμένου στη Δύση.

Συνολικά, η κρίση του Έβρου αποκάλυψε με εναργή τρόπο ότι η μετανάστευση δεν αποτελεί πλέον μόνον ένα ζήτημα κοινωνικής πολιτικής ή διαχείρισης κρίσεων, αλλά ένα κανονικό μηχανισμό άσκησης ισχύος στο διεθνές σύστημα. Η χρήση της τόσο από την Τουρκία, μέσω στρατηγικής πίεσης, όσο και από την Ελλάδα, μέσω διπλωματικής κεφαλαιοποίησης, καταδεικνύει ότι οι μεταναστευτικές ροές λειτουργούν πλέον ως γεωπολιτικός πολλαπλασιαστής, όχι μόνον στην Ευρώπη, αλλά ιδίως στη μεθοριακή ζώνη της Ανατολικής Μεσογείου. Παρότι η ανθρωπιστική διάσταση αυτών των κρίσεων παραμένει κρίσιμη και απαιτεί διαρκή προσοχή, δεν αρκεί από μόνη της για να εξηγήσει την πολιτική δυναμική που τις συνοδεύει. Η περίπτωση του Έβρου προανήγγειλε ευρύτερες εξελίξεις στην περιοχή, με κράτη όπως η Αίγυπτος και η Τυνησία να υιοθετούν ανάλογες στρατηγικές, αξιοποιώντας τη διαχείριση των ροών ως μέσο διαπραγμάτευσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση και άλλους διεθνείς δρώντες.

Η Έννοια της Μεταναστευτικής Διπλωματίας στη Θεωρία των Διεθνών Σχέσεων

Η μετανάστευση υπήρξε, ιστορικά, [περιφερειακό ζήτημα](#) στην ανάλυση των διεθνών σχέσεων. Ήταν ένα φαινόμενο που θεωρούνταν ζήτημα «[χαμηλής πολιτικής](#)», δηλαδή περισσότερο ανθρωπιστικής, τεχνοκρατικής ή κοινωνικής φύσης, παρά στρατηγικής σημασίας. Ειδικά κατά τον 20ό αιώνα, το πεδίο των διεθνών σχέσεων είχε την τάση να επικεντρώνεται σε θέματα πολέμου, ασφάλειας και κρατικής ισχύος, αφήνοντας τη διακρατική κινητικότητα πληθυσμών εκτός του κεντρικού ερευνητικού ενδιαφέροντος. Οι ελάχιστες σχετικές μελέτες περιορίζονταν κυρίως στη [διεθνοποίηση του μεταναστευτικού ζητήματος](#) κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, ενώ η μετανάστευση αντιμετωπιζόταν ως αντικείμενο της κοινωνιολογίας, της ανθρωπολογίας ή των νομικών επιστημών, παρά ως πολιτικό φαινόμενο με γεωστρατηγικές διαστάσεις. Η έννοια της μεταναστευτικής διπλωματίας αναδύεται ως μια συνειδητή προσπάθεια να ενταχθεί η μετανάστευση στον θεωρητικό πυρήνα της διεθνούς πολιτικής ανάλυσης, αναδεικνύοντας τη σημασία της ως εργαλείου ισχύος, διαπραγμάτευσης και γεωπολιτικής επιρροής.

Η έννοια της «[μεταναστευτικής διπλωματίας](#)» (migration diplomacy) αναπτύχθηκε συστηματικά τα τελευταία χρόνια ως εργαλείο ανάλυσης των τρόπων με τους οποίους κράτη αξιοποιούν τη διακρατική κινητικότητα πληθυσμών στο πλαίσιο της εξωτερικής τους πολιτικής. Η σχετική θεωρητική προσέγγιση ανέδειξε τη μετανάστευση όχι μόνον ως ανθρωπιστικό ή κοινωνικό φαινόμενο, αλλά και ως εργαλείο ισχύος και διακρατικής διαπραγμάτευσης. Στο επίκεντρο αυτής της στρατηγικής βρίσκεται η [χρήση της απειλής ή της μόχλευσης της πληθυσμιακής](#) πίεσης με σκοπό την άσκηση επιρροής και την απόσπαση

**Η Μεταναστευτική Διπλωματία στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις:
Γεωπολιτικές Διαστάσεις & Προσοδοθηρία στην Ανατολική Μεσόγειο**

πολιτικών ή οικονομικών ανταλλαγμάτων. Πρόκειται συχνά για μια ασύμμετρη τακτική, μέσω της οποίας κράτη με περιορισμένα μέσα —συχνά αυταρχικά καθεστώτα— στοχεύουν να επηρεάσουν ισχυρότερους, δημοκρατικούς δρώντες, εκμεταλλευόμενα την πολιτική ευαισθησία των τελευταίων απέναντι σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και κοινωνικής σταθερότητας. Ενδεικτικά, [η κρίση στα σύνορα Λευκορωσίας–Πολωνίας](#) το 2021 αποκάλυψε πώς το καθεστώς Λουκασένκο διευκόλυνε τη μεταφορά μεταναστών από τρίτες χώρες προς την ΕΕ, απαντώντας στις κυρώσεις των Βρυξελλών. Αντίστοιχα, η κυβέρνηση του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς το 1999 [ενθάρρυνε την εκτόπιση Κοσοβάρων](#) προς γειτονικά κράτη, επιχειρώντας να αποσταθεροποιήσει την περιφερειακή τάξη εν μέσω νατοϊκής επέμβασης — μια εξέλιξη που παρακολούθηθηκε στενά και από την Αθήνα, λόγω της εγγύτητας και των βαλκανικών προεκτάσεων της κρίσης.

Η μεταναστευτική διπλωματία αναδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο κράτη — [ανάλογα με το αν είναι χώρες αποστολής, υποδοχής ή διέλευσης](#) — συγκροτούν τα συμφέροντά τους και τη στρατηγική τους θέση στο διεθνές σύστημα, χρησιμοποιώντας τη μετανάστευση στο πλαίσιο μιας πιο ευρείας διπλωματικής ατζέντας. Για παράδειγμα, οι Φιλιππίνες αξιοποιούν τη θέση τους ως [χώρα αποστολής εργατικού δυναμικού](#) για να εξασφαλίσουν προξενική προστασία και διμερείς συμφωνίες με κράτη του Περσικού Κόλπου. Η Γερμανία, ως χώρα υποδοχής, [διαμορφώνει τη μεταναστευτική της πολιτική](#) με στόχο όχι μόνον την εσωτερική κοινωνική συνοχή, αλλά και τη διατήρηση επιρροής στην Ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια. Αντίστοιχα, το Μεξικό, ως χώρα διέλευσης, [διαπραγματεύεται](#) με τις Ηνωμένες Πολιτείες μέτρα χρηματοδότησης και ελέγχου συνόρων, χρησιμοποιώντας την κινητικότητα προς βορράν ως διαπραγματευτικό εργαλείο στην ευρύτερη διμερή ατζέντα.

Στο πλαίσιο αυτό, η έννοια της [συνδεδεμένης διαπραγμάτευσης](#) (issue-linkage) είναι κεντρική για τη θεωρία της μεταναστευτικής διπλωματίας. Η σκόπιμη διασύνδεση θεμάτων όπως η μετανάστευση, η οικονομική βοήθεια, το εμπόριο ή η ασφάλεια επιτρέπει στα κράτη να επεκτείνουν το πεδίο της διαπραγμάτευσης, χρησιμοποιώντας τη διαχείριση της ανθρώπινης κινητικότητας ως εργαλείο για την προώθηση παράλληλων πολιτικών σκοπών. Μέσω της διασύνδεσης αυτής, οι μεταναστευτικές ροές δεν αντιμετωπίζονται μεμονωμένα, αλλά εντάσσονται σε ευρύτερες στρατηγικές ανταλλαγών και προώθησης συμφερόντων. Για παράδειγμα, το Μαρόκο, ως [χώρα διέλευσης και εν μέρει αποστολής](#), έχει αξιοποιήσει τη συνεργασία του με την Ευρωπαϊκή Ένωση στο μεταναστευτικό για να εξασφαλίσει αυξημένη χρηματοδότηση, εμπορικά προνόμια και πολιτική στήριξη στη διαμάχη για τη Δυτική Σαχάρα. Η Ινδία, ως μεγάλη χώρα αποστολής, έχει [αξιοποιήσει τη θέση της](#) για να συνάψει διμερείς συμφωνίες προστασίας εργαζομένων με κράτη του Κόλπου και να ενισχύσει τη γεωπολιτική της επιρροή μέσω της ινδικής διασποράς, ιδίως στις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Νοτιοανατολική Ασία. Η Ιταλία, [ως χώρα υποδοχής](#), έχει επιδιώξει συμφωνίες με τη Λιβύη και την Τυνησία, προσφέροντας χρηματοδότηση και τεχνική βοήθεια σε αντάλλαγμα για την ενίσχυση της αποτροπής των μεταναστευτικών ροών στη Μεσόγειο.

Η θέση ενός κράτους στο μεταναστευτικό «οικοσύστημα», είτε ως χώρα αποστολής, υποδοχής ή διέλευσης, επηρεάζει καθοριστικά το πώς συγκροτεί τις εξωτερικές του σχέσεις και σε ποιο βαθμό μπορεί να κεφαλαιοποιήσει τη διαχείριση της ανθρώπινης κινητικότητας ως διπλωματικό εργαλείο. Η μεταναστευτική διπλωματία διαφοροποιείται ουσιωδώς από την μεταναστευτική πολιτική: δεν αφορά την οργάνωση των διαδικασιών ασύλου ή την ενσωμάτωση μεταναστών, αλλά τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη διαπραγματεύονται τη θέση τους στο διεθνές σύστημα μέσω της μετανάστευσης. Στο πλαίσιο

**Η Μεταναστευτική Διπλωματία στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις:
Γεωπολιτικές Διαστάσεις & Προσοδοθηρία στην Ανατολική Μεσόγειο**

αυτό, η κινητικότητα μετατρέπεται από διοικητική πρόκληση σε πόρο στρατηγικής αξίας: όχι μόνο ως άμυνα απέναντι σε κρίσεις, αλλά και ως μέσο διεκδίκησης επιρροής, πόρων ή συμβολικού κύρους. Ιδίως για κράτη που βρίσκονται σε καίριες γεωγραφικές θέσεις, όπως η Ελλάδα και η Τουρκία, η μετανάστευση δεν είναι απλώς ζήτημα διαχείρισης· είναι και ένας τρόπος επαναβεβαίωσης της γεωπολιτικής τους ταυτότητας στο πλαίσιο ενός συνεχώς μεταβαλλόμενου διεθνούς περιβάλλοντος.

Η Εφαρμογή της Μεταναστευτικής Διπλωματίας στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις¹

Η θεωρία της μεταναστευτικής διπλωματίας διακρίνει δύο βασικές στρατηγικές: τη συνεργατική (cooperative migration diplomacy), όπου η κινητικότητα πληθυσμών αποτελεί αντικείμενο διαπραγμάτευσης στο πλαίσιο κοινών στόχων και ωφελειών· και την εξαναγκαστική (coercive migration diplomacy), όπου η μετανάστευση αξιοποιείται ως μέσο πίεσης ή μοχλός εκβιασμού προς άλλα κράτη. Η εφαρμογή των δύο στρατηγικών είναι ιδιαίτερα ορατή στην Ανατολική Μεσόγειο, μέσα από συγκεκριμένες περιπτώσεις που αναδεικνύουν τον τρόπο αξιοποίησης της μετανάστευσης στην εξωτερική πολιτική: η Ιορδανία, φιλοξενώντας εκατομμύρια πρόσφυγες από τη Συρία και το Ιράκ, έχει υιοθετήσει μια συνεργατική στρατηγική, ανταλλάσσοντας ανθρωπιστική φιλοξενία με διεθνή στήριξη, οικονομική βοήθεια και γεωπολιτική αναγνώριση. Αντιθέτως, το καθεστώς Καντάφι στη Λιβύη, ήδη από τη δεκαετία του 2000, απειλούσε ανοιχτά με «άνοιγμα των πυλών» προς την Ευρώπη κάθε φορά που ένιωθε διπλωματικά απομονωμένο ή οικονομικά πιεσμένο, εφαρμόζοντας μια πρώιμη μορφή εξαναγκαστικής μεταναστευτικής διπλωματίας.

Στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, και οι δύο μορφές μεταναστευτικής διπλωματίας είναι παρούσες, αν και με ασύμμετρο τρόπο και σε διαφορετική ένταση. Η Τουρκία έχει συστηματικά επιλέξει την εξαναγκαστική στρατηγική, χρησιμοποιώντας τις μεταναστευτικές ροές ως μέσο πίεσης προς την Ελλάδα και ευρύτερα στο πλαίσιο της εξωτερικής της πολιτικής. Κατά την περίοδο 2015–2016, περισσότεροι από ένα εκατομμύριο πρόσφυγες και μετανάστες διέσχισαν τα ελληνοτουρκικά θαλάσσια σύνορα. Αν και η κρίση αντιμετωπίστηκε κυρίως στο ευρωπαϊκό επίπεδο, είχε σαφές διμερές και εγχώριο σκέλος: η Τουρκία επιχείρησε να ενισχύσει τη διαπραγματευτική της θέση, να αποσπάσει διεθνή στήριξη για το συριακό και να ενισχύσει την εικόνα της στο εσωτερικό, παρουσιάζοντας εαυτήν ως αναγκαίο εταίρο και ρυθμιστή. Το αποκορύφωμα αυτής της στρατηγικής ήταν η Συμφωνία ΕΕ–Τουρκίας του Μαρτίου 2016, την οποία η Άγκυρα αξιοποίησε για να εξασφαλίσει οικονομική ενίσχυση και πολιτικά ανταλλάγματα.

Η πιο ωμή μορφή εξαναγκαστικής μεταναστευτικής διπλωματίας καταγράφηκε στην κρίση του Έβρου τον Φεβρουάριο–Μάρτιο του 2020. Η Τουρκία, εν μέσω αυξανόμενων απωλειών στο μέτωπο του Ιντλίμπ και πολιτικής δυσaráσκειας στο εσωτερικό, άνοιξε μονομερώς τα σύνορά της με την Ελλάδα, ενθαρρύνοντας και διευκολύνοντας τη μαζική μετακίνηση μεταναστών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ενέργεια αυτή δεν στόχευε αποκλειστικά στην Ελλάδα, μιας και λειτούργησε κυρίως ως εργαλείο εσωτερικής συσπείρωσης και διεθνούς επικοινωνιακής αντιστροφής. Ο Ταγίπ Ερντογάν επιδίωξε να

¹ Σημείωση: Η παρούσα ενότητα βασίζεται σε ευρήματα και ανάλυση που αναπτύσσονται εκτενέστερα σε [πρόσφατα δημοσιευμένη ερευνητική εργασία του συγγραφέα](#).

**Η Μεταναστευτική Διπλωματία στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις:
Γεωπολιτικές Διαστάσεις & Προσοδοθηρία στην Ανατολική Μεσόγειο**

παρουσιάζει την Ελλάδα και την Ευρώπη ως ασυνεπείς, που υπερασπίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα επιλεκτικά, και να μετατοπίσει την εσωτερική συζήτηση μακριά από τις απώλειες του τουρκικού στρατού στη Συρία. Η κρίση στον Έβρο μετατράπηκε σε [σκηνή συμβολικής αντιπαράθεσης](#), με την Άγκυρα να αναδεικνύει τον ρόλο της ως προστάτιδας των «[ξεχασμένων](#)» [προσφύγων](#) και να επενδύει επικοινωνιακά στην καταγγελία της «[ευρωπαϊκής υποκρισίας](#)» σε ζητήματα μεταναστευτικής διαχείρισης. Η κάλυψη από τα τουρκικά μέσα ενημέρωσης πλειοδότησε σε εικόνες εγκαταλελειμμένων παιδιών και βίαιων επαναπροωθήσεων, ενισχύοντας ένα αφήγημα περί ηθικής ανωτερότητας της Τουρκίας έναντι της Δύσης.

Από την πλευρά της, η Ελλάδα ακολούθησε μια κυρίως συνεργατική προσέγγιση στη μεταναστευτική διπλωματία, ιδιαίτερα μετά το 2016. Αν και υπήρξαν φάσεις όπου η Αθήνα αξιοποίησε τη θέση της ως χώρα διέλευσης για να ενισχύσει τη διαπραγματευτική της ισχύ —[όπως κατά την αρχική περίοδο της προσφυγικής κρίσης του 2015](#)— η συνολική στρατηγική της ελληνικής πολιτείας κινήθηκε σε διαφορετική κατεύθυνση. Η Αθήνα επέλεξε να παρουσιάσει τη μετανάστευση ως κατ' εξοχήν ευρωπαϊκό ζήτημα, που απαιτεί συλλογική ευθύνη και θεσμικές απαντήσεις. Η διαχείριση των ροών εντάχθηκε, έτσι, στο πλαίσιο της διεθνούς συνεργασίας και ενίσχυσης της ευρωπαϊκής συνοχής. Η στάση αυτή ενσωμάτωσε στοιχεία διπλωματικής κεφαλαιοποίησης, με στόχο την εξασφάλιση πολιτικής και υλικής στήριξης, αλλά και την προβολή της Ελλάδας ως σταθερού και υπεύθυνου εταίρου στα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η κρίση του Έβρου το 2020 προσέφερε στην Αθήνα μια ευκαιρία για επικοινωνιακή και διπλωματική αναβάθμιση. Ενώ η Τουρκία κατηγορήθηκε διεθνώς για την ενορχήστρωση της κρίσης, η ελληνική κυβέρνηση παρουσίασε την αντίδρασή της ως πράξη θεσμικής υπευθυνότητας και αποτροπής. Στο εσωτερικό, το γεγονός αξιοποιήθηκε ως ένδειξη κρατικής αποφασιστικότητας και εθνικής ετοιμότητας, ενισχύοντας το αφήγημα περί «[συνόρων που φυλάσσονται](#)» — μια φράση που κυριάρχησε στον δημόσιο λόγο εκείνης της περιόδου. Παράλληλα, σε διμερές επίπεδο, η Ελλάδα υπογράμμισε την εργαλειοποίηση των μεταναστών από πλευράς της Τουρκίας, όχι μόνο ως απειλή για τη σταθερότητα, αλλά και ως παραβίαση των κανόνων καλής γειτονίας και του διεθνούς δικαίου. Η ελληνική μεταναστευτική διπλωματία, σε αντίθεση με την τουρκική εξαναγκαστική στρατηγική, δεν στηρίχθηκε στην απειλή ή την αποσταθεροποίηση. Αντιθέτως, επένδυσε στη θεσμική κανονικότητα, την προβλεψιμότητα και την ευθυγράμμιση με ευρωπαϊκές αξίες, προβάλλοντας τον [ρόλο της χώρας ως θεματοφύλακα συνοριακής ασφάλειας και ευρωπαϊκής συνοχής](#) — τόσο σε επίπεδο πολιτικής πράξης όσο και σε επίπεδο συμβολισμού. Η στρατηγική αυτή, παρότι περισσότερο συνεργατική, συνοδεύτηκε από [σημαντική ευρωπαϊκή χρηματοδότηση](#) και εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο διαπραγματευτικής αξιοποίησης της γεωγραφικής θέσης της χώρας.

Προσοδοθηρία και ο Ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η [προσοδοθηρία](#) (rent-seeking) αποτελεί έναν κρίσιμο μηχανισμό εντός της θεωρίας της μεταναστευτικής διπλωματίας, καθώς αναφέρεται στη στρατηγική επιδίωξη πολιτικών ή οικονομικών ανταλλαγμάτων από τρίτους δρώντες, συχνά πιο ισχυρούς, μέσω της διαχείρισης ή της πειστικής μόχλευσης μεταναστευτικών ροών. Σε αντίθεση με τη διακρατική διαπραγμάτευση μεταξύ χωρών αποστολής, διέλευσης και υποδοχής, η προσοδοθηρία [εστιάζει στην εκμετάλλευση της γεωγραφικής θέσης και της πολιτικής συγκυρίας για την άντληση προσόδων](#). Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η [περίπτωση της Τυνησίας](#) το 2023, όταν η κυβέρνηση του Καΐς Σαΐέντ υπέγραψε συμφωνία με την Ευρωπαϊκή Ένωση που περιλάμβανε χρηματοδότηση, τεχνική βοήθεια και υποσχέσεις ανάπτυξης, με αντάλλαγμα την [αυστηρότερη επιτήρηση των συνόρων και την αποτροπή μεταναστευτικών ροών](#) προς την Ιταλία. Η συμφωνία αυτή δεν βασίστηκε σε κοινές αρχές ή αξίες, αλλά σε μια σιωπηρή συναλλακτική λογική, όπου η μετανάστευση μετατράπηκε σε εργαλείο διαπραγμάτευσης και πρόσδοδος εξωτερικής πολιτικής.

Η Τουρκία έχει [αξιοποιήσει την προσοδοθηρία ως εργαλείο μεταναστευτικής διπλωματίας](#) με συστηματικό τρόπο από το 2015 και εξής. Εκμεταλλευόμενη τη γεωγραφική της θέση ως χώρα διέλευσης προς την Ευρώπη, η Άγκυρα κατάφερε να μετατρέψει τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών σε διαπραγματευτικό πλεονέκτημα. Η Συμφωνία ΕΕ–Τουρκίας του Μαρτίου 2016 αποτελεί χαρακτηριστική έκφραση αυτής της στρατηγικής: η Τουρκία έλαβε οικονομική ενίσχυση άνω των έξι δισεκατομμυρίων ευρώ, μαζί με πολιτικά ανταλλάγματα όπως η επανεκκίνηση ενταξιακών διαπραγματεύσεων και η υπόσχεση για ελευθέρωση θεωρήσεων εισόδου στον χώρο Σένγκεν. Παράλληλα, η απειλή «ανοίγματος των συνόρων» καθιερώθηκε ως σταθερό διαπραγματευτικό χαρτί, χρησιμοποιούμενο τόσο απέναντι στην ΕΕ όσο και απέναντι στην Ελλάδα. Σε αυτή τη λογική, η Τουρκία ανέδειξε τη διαχείριση της μετανάστευσης όχι μόνο ως υποχρέωση, αλλά και ως πηγή γεωπολιτικής υπεραξίας, στη βάση ενός ξεκάθαρα ανταποδοτικού μοντέλου.

Η Ελλάδα, από την άλλη πλευρά, έχει υιοθετήσει μια [πιο θεσμική και προβλεπόμενη μορφή προσοδοθηρίας](#), εστιάζοντας στη νομιμοποίηση της στήριξης που λαμβάνει από την ΕΕ. Ως χώρα πρώτης εισόδου προσφύγων και μεταναστών στον ευρωπαϊκό χώρο, η Αθήνα έχει επανειλημμένως υπογραμμίσει την ανάγκη για ευρωπαϊκή αλληλεγγύη, με σκοπό την άντληση πόρων για τη διαχείριση των συνόρων, τη δημιουργία δομών υποδοχής και την επιχειρησιακή ενίσχυση μέσω της Frontex. Η στρατηγική της Ελλάδας δεν βασίζεται σε ρητές απειλές ή κρίσεις, αλλά στη θεσμική διεκδίκηση πόρων και πολιτικής στήριξης, προβάλλοντας το ρόλο της ως προμαχώνα της ΕΕ έναντι εξωτερικών απειλών. Επιπλέον, η Αθήνα ανέδειξε το ζήτημα της κατανομής ευθυνών μεταξύ των κρατών-μελών, διεκδικώντας συστήματα μετεγκατάστασης και ενίσχυση της ευρωπαϊκής συνοχής σε θέματα μετανάστευσης.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, ως [κομβικός αποδέκτης των στρατηγικών προσοδοθηρίας](#), καλείται να ισορροπήσει ανάμεσα σε αντικρουόμενες πιέσεις. Από τη μία πλευρά, αντιμετωπίζει εκβιαστικές πρακτικές από χώρες όπως η Τουρκία, οι οποίες αξιοποιούν τη μετανάστευση ως διαπραγματευτικό μοχλό. Από την άλλη, πρέπει να διατηρήσει την εσωτερική νομιμοποίηση και συνοχή, διαχειριζόμενη τις θεσμικές διεκδικήσεις κρατών-μελών όπως η Ελλάδα. Επιπλέον, μια τρίτη πρόκληση αναδύεται με την αυξανόμενη απροθυμία ορισμένων ευρωπαϊκών κυβερνήσεων να στηρίξουν πολιτικά ή οικονομικά τέτοιες συμφωνίες, θεωρώντας ότι ενισχύουν εξαρτήσεις ή μεταφέρουν το βάρος της διαχείρισης εκτός συνόρων χωρίς ουσιαστικές εγγυήσεις. Η τριπλή αυτή ένταση αποκαλύπτει τη δομική αδυναμία της ΕΕ

**Η Μεταναστευτική Διπλωματία στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις:
Γεωπολιτικές Διαστάσεις & Προσοδοθηρία στην Ανατολική Μεσόγειο**

να διαμορφώσει έναν συνεκτικό, προληπτικό μηχανισμό αντιμετώπισης της προσοδοθηρίας, είτε θεσμικής είτε εξαναγκαστικής. Σε αυτό το πλαίσιο, η μετανάστευση λειτουργεί ως [πολιτικό νόμισμα στην ευρωπαϊκή περιφέρεια](#), επιβεβαιώνοντας ότι η μεταναστευτική διπλωματία δεν περιορίζεται σε διμερείς σχέσεις, αλλά επεκτείνεται σε πολυεπίπεδα διακυβερνητικά πεδία διαπραγμάτευσης.

Συμπεράσματα και Προτάσεις Πολιτικής

Τον Η ανάλυση της ελληνοτουρκικής σχέσης μέσα από το πρίσμα της μεταναστευτικής διπλωματίας αναδεικνύει τη δυναμική ένταξης της ανθρώπινης κινητικότητας στον πυρήνα των γεωπολιτικών ανταγωνισμών. Η μετανάστευση δεν αποτελεί πλέον απλώς αντικείμενο κοινωνικής ή ανθρωπιστικής διαχείρισης· έχει μετατραπεί σε πολύπλευρο εργαλείο εξωτερικής πολιτικής, με σημαντικές επιπτώσεις για τη σταθερότητα, την ασφάλεια και τη διεθνή διαπραγμάτευση. Η περίπτωση της Τουρκίας καταδεικνύει τη χρήση εξαναγκαστικών στρατηγικών, τόσο προς την ΕΕ όσο και προς την Ελλάδα, με στόχο την απόσπαση πολιτικών και οικονομικών ανταλλαγμάτων. Αντιθέτως, η Ελλάδα έχει ακολουθήσει κυρίως θεσμικές και συνεργατικές πρακτικές, προβάλλοντας τη θέση της ως χώρα-κλειδί στην ευρωπαϊκή συνοριακή αρχιτεκτονική. Και οι δύο χώρες, ωστόσο, εμπλέκονται ενεργά σε προσοδοθηρικές πρακτικές, επιδιώκοντας να κεφαλαιοποιήσουν την ιδιαίτερη γεωγραφική και στρατηγική τους θέση. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, ως βασικός αποδέκτης αυτών των στρατηγικών, βρίσκεται αντιμέτωπη με τη διάχυτη εργαλειοποίηση της μετανάστευσης από κράτη εντός και εκτός της θεσμικής της επικράτειας. Η απουσία συνοχής στην εξωτερική της πολιτική για τη μετανάστευση καθιστά την ΕΕ ευάλωτη σε πιέσεις και αναδεικνύει την ανάγκη για προληπτικά, μακροπρόθεσμα σχήματα διακυβέρνησης.

Η σημασία της μεταναστευτικής διπλωματίας υπερβαίνει πλέον το στενό πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Στη σημερινή συγκυρία, η Ανατολική Μεσόγειος αναδεικνύεται σε βασικό πεδίο πολυεπίπεδης διαπραγμάτευσης μεταναστευτικών ζητημάτων, με κράτη όπως η Αίγυπτος να αξιοποιούν τη θέση τους ως χώρες διέλευσης (transit states) για την ενίσχυση της γεωπολιτικής τους σημασίας. Η πρόσφατη [συμφωνία-πλαίσιο ύψους 7,4 δισεκατομμυρίων ευρώ μεταξύ ΕΕ και Αιγύπτου](#) αποτελεί ενδεικτικό παράδειγμα αυτής της δυναμικής: περιλαμβάνει σημαντικούς οικονομικούς πόρους και στοχευμένες ενισχύσεις, με αντάλλαγμα την αυξημένη συνεργασία στον έλεγχο των συνόρων και τη φιλοξενία μεταναστών και προσφύγων από το Σουδάν και άλλες περιοχές. Παράλληλα, το Κάιρο αντιμετωπίζει διεθνείς πιέσεις, [κυρίως από τις Ηνωμένες Πολιτείες](#), να αναλάβει ρόλο χώρας υποδοχής για Παλαιστίνιους εκτοπισμένους από τη Λωρίδα της Γάζας — μια πρόταση την οποία η αιγυπτιακή ηγεσία έχει [απορρίψει κατηγορηματικά](#), επικαλούμενη λόγους εθνικής κυριαρχίας και κινδύνους περιφερειακής αποσταθεροποίησης. Οι δύο αυτές περιπτώσεις, αν και διαφορετικές, καταδεικνύουν πώς η θεωρία της μεταναστευτικής διπλωματίας βρίσκει άμεση εφαρμογή στην πράξη, αναδεικνύοντας τη στρατηγική αξία της ανθρώπινης κινητικότητας για τα κράτη της περιοχής.

Την ίδια στιγμή, ο σταδιακός τερματισμός του εμφυλίου πολέμου στη Συρία επαναφέρει στο προσκήνιο το [ζήτημα των επιστροφών προσφύγων](#) από κράτη-υποδοχείς όπως η Ιορδανία, ο Λίβανος και η Τουρκία. Η επανεξέταση των όρων για την ασφαλή και εθελοντική επιστροφή εκατομμυρίων Σύρων αποτελεί [κρίσιμο πεδίο περιφερειακής διαπραγμάτευσης](#), το οποίο εμπλέκει όχι μόνο τις χώρες φιλοξενίας αλλά και διεθνείς οργανισμούς και δυνάμεις όπως η Ρωσία, το Ιράν και η ΕΕ. Για τα κράτη που φιλοξενούν επί χρόνια μεγάλους πληθυσμούς προσφύγων, η επιστροφή συνιστά αφενός μια ανθρωπιστική πρόκληση,

**Η Μεταναστευτική Διπλωματία στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις:
Γεωπολιτικές Διαστάσεις & Προσοδοθηρία στην Ανατολική Μεσόγειο**

αφετέρου ένα διαπραγματευτικό χαρτί προς την διεθνή κοινότητα, με στόχο την εξασφάλιση χρηματοδότησης, στήριξης υποδομών και γεωπολιτικής αναγνώρισης.

Σε αυτό το νέο τοπίο, η μεταναστευτική διπλωματία αποκτά εκ νέου στρατηγική σημασία για τη διαμόρφωση της μεταπολεμικής ισορροπίας στην Ανατολική Μεσόγειο. Καθώς η διαχείριση των επιστροφών και η αποτροπή νέων κυμάτων κινητικότητας τίθενται στο επίκεντρο, οι περιφερειακοί δρώντες επιδιώκουν να διαπραγματευθούν ρόλους και πόρους. Η Ελλάδα, στο πλαίσιο αυτό, καλείται να διευρύνει τη στρατηγική της ματιά πέραν του ελληνοτουρκικού άξονα, εντάσσοντας τη μετανάστευση σε μια πολυμερή, προνοητική και περιφερειακά ευαισθητοποιημένη εξωτερική πολιτική, ικανή να ανταποκριθεί στις εξελισσόμενες δυναμικές της περιοχής.

Προτάσεις Πολιτικής

Με βάση τα παραπάνω συμπεράσματα, καθίσταται σαφές ότι η μεταναστευτική διπλωματία δεν αποτελεί παροδικό φαινόμενο, αλλά διαμορφωτικό παράγοντα των διεθνών σχέσεων στην Ανατολική Μεσόγειο. Απαιτείται, επομένως, μια πιο στρατηγική, μακροπρόθεσμη και πολυεπίπεδη προσέγγιση, τόσο από την πλευρά της Ελλάδας όσο και από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι ακόλουθες προτάσεις πολιτικής επιχειρούν να συμβάλουν προς αυτή την κατεύθυνση.

- Η Ελλάδα θα πρέπει να ενισχύσει την πολυεπίπεδη διπλωματία της στο πεδίο της μετανάστευσης, επεκτείνοντας το βλέμμα της πέραν της Τουρκίας και διαμορφώνοντας τριγωνικές σχέσεις με κράτη αποστολής και διέλευσης στην Ανατολική Μεσόγειο, όπως η Αίγυπτος και ο Λίβανος. Η ενεργή συμμετοχή σε διαπεριφερειακές πλατφόρμες μπορεί να ενισχύσει την ανθεκτικότητα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής απέναντι σε μελλοντικές πιέσεις.
- Η μεταναστευτική πολιτική πρέπει να ενσωματωθεί ρητά στη στρατηγική εθνικής ασφάλειας της Ελλάδας, με στόχο τη μακροπρόθεσμη πρόληψη κρίσεων και τη διατήρηση της ανθρωπιστικής νομιμοποίησης. Η συνοριακή ασφάλεια δεν μπορεί να αποσυνδεθεί από τον σεβασμό των δικαιωμάτων και των διεθνών δεσμεύσεων της χώρας.
- Η Ευρωπαϊκή Ένωση οφείλει να επαναξιολογήσει τη λογική προσοδοθηρίας που χαρακτηρίζει τις συμφωνίες της με γειτονικά κράτη — όπως φαίνεται στις περιπτώσεις της Τουρκίας, της Τυνησίας και, προσφάτως, της Αιγύπτου. Η απουσία ουσιαστικών μηχανισμών λογοδοσίας κινδυνεύει να ενισχύσει αυταρχικά καθεστώτα και να υπονομεύσει τις ίδιες τις θεμελιώδεις αξίες της ΕΕ.
- Η αυξανόμενη εργαλειοποίηση της ανθρώπινης κινητικότητας ενέχει σοβαρές προκλήσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα και το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο. Η μετατροπή προσφύγων και μεταναστών σε διαπραγματευτικά εργαλεία υπονομεύει τόσο τις ζωές των ίδιων όσο και τα διεθνή πρότυπα προστασίας. Η Ελλάδα και η Ευρωπαϊκή Ένωση οφείλουν να διαμορφώσουν πολιτικές με διττή στόχευση: τη διασφάλιση της συνοριακής ασφάλειας και, ταυτόχρονα, τη διατήρηση των ανθρωπιστικών τους υποχρεώσεων. Η ενσωμάτωση ανθρωπιστικών αρχών στη

**Η Μεταναστευτική Διπλωματία στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις:
Γεωπολιτικές Διαστάσεις & Προσοδοθηρία στην Ανατολική Μεσόγειο**

μεταναστευτική διπλωματία δεν αποτελεί πολυτέλεια, αλλά προϋπόθεση θεσμικής αξιοπιστίας και μακροπρόθεσμης σταθερότητας.

- Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται απέναντι σε εξωτερικές παρεμβάσεις τρίτων χωρών, ιδίως από μη-ευρωπαϊκούς δρώντες όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες. Η μεταναστευτική διπλωματία της Ουάσιγκτον, όπως εκδηλώνεται μέσω πιέσεων για μετεγκατάσταση Παλαιστινίων στην Αίγυπτο, κινδυνεύει να αποσταθεροποιήσει περιφερειακές ισορροπίες και να υπονομεύσει λύσεις τοπικής αυτοδιάθεσης, αντί να ενισχύσει τη σταθερότητα.
- Τέλος, απαιτείται η θεσμική θωράκιση της ίδιας της έννοιας της μεταναστευτικής διπλωματίας — ως αντικειμένου πολιτικής πρόβλεψης, στρατηγικού σχεδιασμού και διεθνούς συνεργασίας. Η ενίσχυση των ερευνητικών και διπλωματικών δυνατοτήτων της χώρας σε αυτόν τον τομέα μπορεί να αποδώσει πολλαπλάσια γεωπολιτικά οφέλη.